

İLAHİYAT FAKÜLTESİ VE İMAM-HATİP LİSESİ
SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİN
GÖREVLİLİĞİNE İLİŞKİN MESLEKİ YETERLİLİK
ALGILARI (SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)

MEVLÜT KAYA*
İBRAHİM TURAN**

The Perception of Competence of Religion Profession of the Last
Grades of Faculty of Theology and Imam Hatip High School
Students about Religion Profession: The Case of Samsun

Abstract: This study examines the levels of professional qualifications towards religious profession of the last grades of Imam-Hatip and Faculty of Theology students. For this purpose, a personal information questionnaire and a Religious Professional Competence Scale were prepared and administered to 66 students studied at Samsun Anadolu Imam-Hatip High School and Imam-Hatip High School and 55 students studied at Faculty of Theology, Ondokuz Mayıs University in December 2011. For the analysis of data, t-test, analysis of variance and chi-square test were used. It was found that the level of religious profession of the last grades of the Faculty of Theology was higher than of those the last grades of Imam-Hatip High Schools.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD
[mkaya@omu.edu.tr]

** Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD
[i.turan@omu.edu.tr]

Key Words: Religious Profession, imam and preacher, professional qualification.

Öz: Bu çalışmada, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliğine yönelik mesleki yeterlilik düzeyleri incelenmiştir. Bu amaçla hazırlanan kişisel bilgi anketi ile Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği, 2011 Aralık ayında Samsun Anadolu İmam-Hatip ve İmam-Hatip Lisesi son sınıflarından 66 öğrenciye ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıfından 55 öğrenciye uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizinde t-testi, varyans analizi ve ki-kare testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlilik düzeyleri, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlilik düzeylerine göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din görevliliği, imam-hatiplik, mesleki yeterlilik

Giriş

6

OMÜİFD

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler ve iletişim araçlarının hızla yaygınlaşması, sosyo-kültürel değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimin bir sonucu olarak, günümüz insanı hayatın her alanına ilişkin yeni bilgilere ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyacını da çeşitli şekillerde karşılamaya çalışmaktadır.

Dünyadaki küresel değişim ve gelişime paralel olarak günümüz insanının manevi ihtiyaçları da bir o kadar farklılık arz etmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması, ülkemizde Anayasanın ilgili maddesi¹ gereği Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Şer'iyye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun ile Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak kurulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun birinci maddesinde, Başkanlığın görevi, "İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde

¹ Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982*, Madde: 136, Yeni Çizgi Yay., Ankara, 2005, s.105.

tarif edilmiştir.² Diyanet İşleri Başkanlığı, yurtiçinde bu görevini il ve ilçe müftülükleri vasıtasıyla yürütmektedir. Başkanlık, Anayasada ve özel mevzuatta belirtilen görevlerini layıkıyla yerine getirebilmek için din eğitimi ve öğretimi alanında özel ihtisas almış elemanlar istihdam etmektedir. Müftü, vaiz, uzman, Kur'an Kursu öğreticisi, imam-hatip ve müezzin-kayyım gibi çeşitli unvanlarla istihdam edilen din görevlilerinden, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen genel şartları taşımalarının yanı sıra, İslam dininin öngördüğü belli kişisel nitelik ve mesleki yeterliklere de sahip olmaları beklenmektedir. Zira, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek, farklı ve üstün nitelikler gerektirmektedir. Bunun sağlanabilmesi için ise, gerek akademik gerekse mesleki yönden kendini geliştirmiş din görevlilerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle, din görevlilerinin kendilerinden beklenen etkin din hizmetini yerine getirebilmeleri, her şeyden önce kendilerini mesleki açıdan geliştirmeleri ile mümkün olacaktır. Kurumsal performans ve toplam kalite yönetimi bağlamında kurumsal başarının sağlanabilmesi ve hizmet kalitesinin artırılabilmesi için kurum personelinin yeterlilik durumlarının araştırılması ve varsa eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde istihdam edilen din görevlilerinin eğitim düzeyi açısından durumlarına bakıldığında, bunun yıllara göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Nitekim, Diyanet İşleri Başkanlığının personel durumuna bakıldığında, 2010 yılı itibariyle kurumdaki toplam personel sayısının % 29,1'i İmam Hatip Lisesi (İHL) mezunu iken, İlahiyat Ön Lisans mezunlarının oranı % 37,5 ve İlahiyat Fakültesi mezunlarının oranı ise % 10,9 olarak görülmektedir.³ Halen görevde olan İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlilerinin çok az, İlahiyat Ön Lisans ve İmam-Hatip Lisesi mezunu din görevlilerinin sayısının çok

² Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Sayı:633, Yıl:1965.

³ Diyanet İşleri Başkanlığı 2010 Yılı İstatistikleri, <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/tanitim/tanitimistatistik.asp> (11.05.2012)

olduğu görülmektedir. Bu durum, İlahiyat Fakültesi mezunları ile İmam-Hatip Lisesi mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığında görev almaya dönük mesleki yeterliliklerinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Mesleki yeterlilik, mesleki yönden bir mesleğin başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için sahip olunması gereken özellikleri ifade etmektedir.⁴ Mesleki yeterlilik algısı ise, bireyin yapmakta olduğu işte kendini yeterli görüp görmemesi durumu olup, işindeki belli görevleri yerine getirebilmek için bilgi, beceri ve yeteneklerine olan inancıdır.⁵ Mesleki yeterlilik, her meslek alanında gerekli olmakla birlikte, din hizmetlerinde görev alacak kimselerde daha da önemle üzerinde durulması gereken hususlardandır. Bu nedenle, din hizmetlerinin yürütülmesinde en önemli unsur olan din görevlilerine, mesleğin gerektirdiği temel özelliklere ve yeterliliklere sahip olabilmesi için meslek

8 Hâlihazırda göreve devam eden din görevlilerinin mesleki yeterlilik
OMÜİFD algılarını tespit etmeye dönük çalışmalar yapılmakla birlikte, din görevlilerinin meslek öncesi yeterlilik algısını belirlemeye yönelik çalışmaların yapılmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencileri ile İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliğine yönelik mesleki yeterlilik algıları, mesleki alan bilgisi, mesleki uygulama becerisi ve dini pedagojik formasyon yeterlilikleri incelenmektedir.

Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

1. İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlilik düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
2. İlahiyat Fakültesi son sınıf kız öğrencileri ile erkek öğrencilerinin ve İmam-Hatip Lisesi son sınıf kız öğrencileri ile erkek öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlilik düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

⁴ Mehmet Şişman, *Öğretmenliğe Giriş*, PegemA Yay., 4. Baskı, Ankara, 2002, s.8.

⁵ Yunus Mersin, *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007, s.107.

3. İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

4. İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterliliklerini algılama düzeyleri arasında önemli bir farklılaşma var mıdır?

A. Araştırmanın Amacı

Din hizmetlerinin verimli ve kaliteli bir şekilde yürütülmesi, en başta din görevlilerinin mesleki bilgi ve genel kültür açısından iyi yetişmiş olmasına bağlıdır. Halkla sürekli olarak yüz yüze olmaları ve doğrudan iletişim kurmaları, din görevlilerini toplumun manevi imarında ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle, din görevliliği gibi çok önemli bir göreve aday olanların mesleki bilgi, beceri ve genel kültür bakımından iyi yetişmeleri, hem kurumsal açıdan hem de toplumsal açıdan son derece önemlidir. Böylesine önemli bir görevi icra etme konumunda bulunan kimselerin mesleki yeterlilikleri, ihtiyaçları ve beklentileri zaman zaman yapılacak olan alan araştırmaları ile tespit edilmelidir. Yapılacak bu araştırmaların sonucunda eğer bir eksiklik varsa, bunlar giderilerek din görevlilerinin toplumun ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap verecek biçimde yetiştirilmeleri sağlanmaya çalışılmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, gerek İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin, gerekse İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin gelişen ve değişen şartlar çerçevesinde görevlerini daha etkin ve verimli yapabilmeleri için gerekli mesleki yeterlilik düzeylerini tespit etmek ve yeterlilik düzeylerinin daha yüksek bir seviyeye ulaşması için çözüm önerileri sunmaktır.

B. Araştırmanın Yöntemi

1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Samsun İlkadım İlçesi Anadolu İmam-

Hatip ve İmam-Hatip Lisesi son sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşmaktadır. 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıfında toplam 62 öğrenci, Samsun İlkadım İlçesi Anadolu İmam-Hatip ve İmam-Hatip Lisesi son sınıfında ise toplam 320 öğrenci öğrenim görmektedir.

Araştırmanın örneklemini ise, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıfından 55 öğrenci, Samsun İlkadım İlçesi Anadolu İmam-Hatip ve İmam-Hatip Lisesi son sınıfından ise 66 öğrenci oluşturmaktadır.

2. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, “*Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği*” uygulanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının, kurumun farklı kademelerinde görev yapan personelinin mesleki performansını artırmak amacıyla ile hazırlanmış olduğu yeterlilik kriterlerinden hareketle (özellikle İmam-Hatip yeterlilik kriterleri açısından) bir “*Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği*” hazırlanmıştır.⁶ Turan (2011) tarafından geliştirilen ölçek toplam 48 maddeden oluşmaktadır. Likert tipinde dört dereceli olarak hazırlanan ölçeğin seçenekleri “hiç katılmıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “büyük ölçüde katılıyorum”, “tamamen katılıyorum” şeklinde düzenlenmiştir. Ölçekte olumlu maddeler sırasıyla 1, 2, 3, 4 şeklinde puanlanırken, olumsuz maddeler ise sırasıyla 4, 3, 2, 1 şeklinde puanlanmıştır.

“*Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği*” örneklem grubuna uygulandıktan sonra elde edilen veriler üzerinden, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. “*Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği*”nin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu KMO değeri 0,86 ve Barlett test değeri 3277,57 ($p < 0,001$) olarak bulunmuştur. KMO değerinin yüksek olması, ölçek verileri üzerinde faktör analizinin yapılabilirliğini göstermektedir. Döndürülmemiş temel

⁶ Bkz.DİB, “İmam-Hatiplik Yeterlilikleri”, <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-imam-hatiplik-yeterlilikleri-206.aspx> (10.07.2012).

bileşenler faktör analizi sonucu maddelerin birinci faktör yükleri 0,75 ile 0,36 arasında bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin toplam puanı ile madde puanlarının korelasyon katsayılarına bakılmış ve korelasyon katsayılarının 0,74 ile 0,37 arasında olduğu görülmüştür. Bu analizler sonucu korelasyon katsayıları ve birinci faktör yükleri 0,30'un altında bulunan dokuz madde ölçekten çıkarılmıştır.

Ölçeğin alt faktörlerini görmek amacıyla döndürülmüş (varimax) temel bileşenler faktör analizi yapılmış ve ölçek maddeleri beş alt faktörde toplanmıştır. “Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği”nin faktör analizi sonuçları ve ölçeğin toplam puanı ile madde puanlarının korelasyon katsayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: “Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği”nin Toplam Puan ile Madde Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları ve Faktör Analizi Sonuçları

Alt Faktörler	Madde No	Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Maddeleri	Top.Puan –Mad.P.	Döndürülmemiş Faktör Yüğü	1. Faktör Yüğü	2. Faktör Yüğü	3. Faktör Yüğü	4. Faktör Yüğü	5. Faktör Yüğü
Dini Pedagojik Formasyon Yeterliliği	40	Görev alanımla ilgili herhangi bir sorunla karşılaştığımda onu çözebilirim.	0,61	0,62	0,72				
	49	Cemaatimin kendi arasında yaşadığı sorunların çözümünde aktif rol oynayabilirim.	0,62	0,63	0,71				
	38	Görev alanımla ilgili cemaatime dini konularda danışmanlık ve rehberlik yapabiliyim.	0,69	0,70	0,69				
	39	Önemli gün ve gecelerde programlar düzenlerim.	0,60	0,60	0,66				
Pedagojik Formasyon	42	Görevimi yerine getirirken, cemaatimin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine göre hareket edebilirim	0,74	0,75	0,66				

12 OMÜİFD	41	Cemaatinin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini bilirim.	0,70	0,72	0,63				
	50	Din hizmetlerini daha etkili yapabilmek için farklı alanlarda okumalar yapabilirim.	0,70	0,72	0,62				
	30	Kendimi geliştirmek için mesleğimle ilgili yayınları takip ederim.	0,58	0,58	0,61				
	45	Yaz Kur'an kurslarında din eğitimi ile ilgili yeni yöntem ve teknikleri uygulayabilirim	0,70	0,71	0,60				
	43	Yaygın din eğitimi ile ilgili ilke ve yöntemleri bilirim.	0,71	0,71	0,58				
	33	Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini bilirim.	0,65	0,64	0,57				
	47	Yetişkinlerin eğitim öğretimine ilişkin temel ilke ve kavramları, yaygın din eğitimi uygulamalarında kullanabilirim	0,65	0,66	0,56				
	53	Yerel ve genel ölçekte güncel olayları takip ederim.	0,57	0,58	0,56				
	28	Yapılması mutad olan duaları Türkçeleriyle birlikte yapabilirim.	0,68	0,68	0,53				
	Dini Pedagojik Formasyon Yeterliliği	44	Görevimi yerine getirirken yaygın din eğitimi ile ilgili ilke ve yöntemlerden faydalanırım.	0,59	0,60	0,53			
52		Görevimde daha başarılı olabilmek için insan bilimlerinden yararlanırım.	0,57	0,57	0,48				
46		Vaaz ve hutbeleri sunarken Türkçeyi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilirim	0,61	0,62	0,46				
26		Gerektiğinde ilmihal konularını cemaatin	0,69	0,70	0,43				

		seviyesine uygun olarak anlatabilirim.							
	37	Mesleğimle ilgili olarak bilgisayar ve interneti etkili bir şekilde kullanabilirim.	0,43	0,42	0,35				
Temel Dini Bilgi Yeterliliği	13	Temel fıkıh kavramlarını bilirim.	0,64	0,64		0,70			
	14	Fıkıhın temel kaynaklarını isimleriyle bilirim.	0,63	0,63		0,70			
	6	Kur'anın başlıca ana konularını bilirim.	0,53	0,51		0,68			
	10	Temel hadis kaynaklarının isimlerini bilirim.	0,54	0,54		0,68			
	7	Kur'an ve tefsirle ilgili temel kavram ve ilkeleri bilirim.	0,62	0,62		0,67			
	9	Hadislerle ilgili temel kavramları bilirim.	0,51	0,52		0,64			
	18	İslam tarihi ile ilgili temel kaynakların isimlerini bilirim.	0,55	0,55		0,59			
Temel Dini Bilgi Yeterliliği	5	Namazları usulüne uygun olarak kıldırabilirim.	0,39	0,37		0,53			
	54	Günümüzde mevcut olan dini akımları bilirim.	0,54	0,53		0,50			
	12	Kullandığım hadislerin anlamlarını bilirim.	0,41	0,40		0,48			
	20	Dindeki inanç ve yorum farklarını bilirim.	0,47	0,48		0,35			
Kur'an-Arapça Yeterliliği	1	Kur'anı tecvid kurallarına göre yüzünden okurum.	0,40	0,40			0,63		
	35	Kur'anı yüzünden okumayı öğretirken gerekli yöntem ve teknikleri kullanabilirim.	0,43	0,43			0,62		
	3	Görevimi yaparken Kur'anın mealinden yararlanırım.	0,65	0,65			0,56		
	2	Okuduğum ayetlerin	0,57	0,58			0,54		

13

OMÜİFD

14 OMÜİFD	Pratik Dini Hizmetler Yeterliliği		anlamlarını bilirim.							
		4	Görevimin gerektirdiği kadar Arapça bilirim.	0,60	0,60			0,44		
		25	Namazda okunan kısa surelerin anlamlarını bilirim.	0,58	0,58			0,44		
	Pratik Dini Hizmetler Yeterliliği	32	Özel gün ve gecelerde cemaatin önünde Kur'anı makam üzere okurum.	0,41	0,38				0,64	
		24	Cenaze ile ilgili dini görevleri usulüne uygun bir şekilde yapabilirim.	0,53	0,51				0,63	
		48	Düğün, nişan vb. törenlerde günün anlam ve önemine ilişkin konuşma yapabilirim.	0,55	0,54				0,60	
		29	Yasin, Mülk, Fetih, Hucurat, Rahman ve Nebe sureleri ile Duha suresinden Nas suresine kadar ezbere okurum.	0,51	0,50				0,49	
	Vaaz-Hutbe Yeterliliği	34	Vaaz ve hutbe hazırlamakta zorlanırım.	0,38	0,37					0,67
		36	Cemaatimle iletişim kurmada sorunlar yaşarım.	0,43	0,43					0,63
		17	Hutbe, vaaz ve sohbetlerimde Hz. Peygamberin tutum ve davranışlarından örnekler verebilirim.	0,56	0,55					0,52
		22	Günün anlam ve önemine ve cemaatin ihtiyaçlarına uygun hutbe hazırlar ve sunabilirim.	0,60	0,59					0,46
		23	Gerektiğinde cemaatin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun vaaz hazırlar ve sunabilirim.	0,69	0,69					0,48
		19	Dini ve ahlaki konuları açıklamada naslarla birlikte akıl ve bilimi kullanmakta zorlanırım.	0,37	0,36					0,46

Tabloda görülen alt faktörlerden “*Temel Dini Bilgi Yeterliliği*” ile “*Kur’an-Arapça Yeterliliği*” bulgular bölümünde “*Mesleki Alan Yeterliliği*” (17 madde) olarak, “*Pratik Dini Hizmetler Yeterliliği*” ile “*Vaaz-Hutbe Yeterliliği*” ise “*Mesleki Uygulama Yeterliliği*” (10 madde) olarak değerlendirilmiştir.

Ölçeğin tümünden alınabilecek en düşük puan 48, en yüksek puan ise 196’dır. Alt boyutlardan ise, “*Dini Pedagojik Formasyon Yeterliliği*” alanından alınabilecek en düşük 19 puan, en yüksek 76 puan; “*Mesleki Alan Yeterliliği*” alanından alınabilecek en düşük 17 puan, en yüksek 68 puan; “*Mesleki Uygulama Yeterliliği*” alanından alınabilecek en düşük 10 puan, en yüksek 40 puan olabilmektedir.

Ölçeğin güvenirlik analizinde, test-yarı test güvenirlik katsayısı 0.87 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise 0.95 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, “*Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Ölçeği*”nin geçerlik ve güvenilirliğinin yeterli olduğu söylenebilir.

3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri, Aralık 2011 ayı içerisinde anket yöntemiyle araştırmacılar tarafından İmam-Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi son sınıflarında örnekleme giren öğrencilerden toplanmıştır. Veriler, SPSS programına girilerek istatistiksel işlemler yapılmıştır. Verilerin analizinde, t-testi ve varyans analizi ile birlikte yüzde ve ki-kare testleri kullanılmıştır. Veriler bulgular bölümünde tablolaştırılarak, bulguların tartışma ve yorumları yapılmıştır.

C. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre din görevliliği mesleki yeterliklerine ait veriler tablolaştırılarak tartışma ve yorumları yapılmıştır.

1. Okullarına Göre Öğrencilerin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilikleri

İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanları ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarına ait istatistiksel sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Okullarına Göre Öğrencilerinin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik

Puanlarının İstatistiksel Sonuçları

Okul	N	X	S	Sonuç
İlahiyat Fakültesi (İLH)	55	140,42	18,51	Sd= 119 t= 5,76 p<0,01 Önemli
İmam-Hatip Lisesi (İHL)	66	119,15	21,55	

Tabloda görüldüğü gibi, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarının ortalaması (X=140,42), İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarının ortalaması ise (X=119,15) olarak bulunmuştur.

İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda iki puan ortalaması arasındaki farkın (p<0,01) düzeyinde önemli olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik düzeylerinin İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik düzeylerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Yıldırım (2005), din görevliliği gibi çok önemli bir kamu görevini yerine getirecek kimselerin eğitim seviyesinin yeterli olması gerektiğini belirtmekte, İmam-Hatip Lisesi mezunu din görevlilerinin özellikle fıkî bilgi bakımından İlahiyat Fakültesi mezunlarına göre nispeten daha yetersiz olduğu kanaatini taşımaktadır.⁷ Yapılan başka bir araştırmada da, halkın çoğunluğunun (%67'si) İlahiyat Fakültesi mezunu din

⁷ Mustafa Yıldırım, "Fıkî Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:22, İzmir, 2005, (95-106), ss. 99-100.

görevlilerini mesleki yeterlilik bakımından, İmam-Hatip Lisesi mezunlarına göre daha yeterli gördüğü belirtilmektedir.⁸

Turan'ın (2012), din görevlilerinin yeterliliklerini tespit etmeye yönelik yaptığı araştırmasında özellikle Kur'an-ı Kerim, Arapça ve temel dini bilgiler gibi alanlarda İlahiyat Fakültesi mezunlarının, İmam-Hatip Lisesi mezunlarına göre daha yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁹

Mesleki bilgi ve beceri (bilişsel ve psikomotor) yönünden İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlileri İmam-Hatip Lisesi mezunlarına göre daha yeterli iken, mesleki motivasyon ve mesleki tutum (duyuşsal) açısından tersi bir durum söz konusudur. Yapılan araştırmalarda, İmam-Hatip Lisesi mezunu olan din görevlilerinin mesleki tutum ve motivasyon düzeylerinin İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlilerinin mesleki tutum ve motivasyon düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.¹⁰ Aynı şekilde, başka bir araştırmada İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlilerinin mesleki doyumunu, İmam-Hatip Lisesi ve ilahiyat ön lisans mezunu din görevlilerine göre daha düşük olarak bulunmuştur.¹¹

Bu durumun düzeltilebilmesi için, İlahiyat Fakültesi öğrencilerine din görevliliği mesleğinin kutsallığı, saygınlığı ve yüceliği anlatılarak meslek ruhu aşılmalıdır. Böylece, öğrencilere meslek öncesinde olumlu bir mesleki tutum ve motivasyon kazandırılabilir.

⁸ Yusuf Yıldırım, İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Dini Hayat Üzerindeki Sosyolojik Analizi (Birecik ve Köyleri Örneği), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2006, s.37.

⁹ İbrahim Turan, "Yaygın Din Eğitimi Bağlamında Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Sempozyum Tebliği), *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu*, (30 Mart-01 Nisan 2012). Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2012.

¹⁰ Mevlüt Kaya ve Bayramali Nazıroğlu, "Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:30, Samsun, 2008, (25-53) s.44.

¹¹ Mersin, *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum*, s.70.

2. Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilikleri

Cinsiyetlerine göre İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanları ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarına ait istatistiksel sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyetine Göre Öğrencilerinin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik

Puanlarının İstatistiksel Sonuçları

Okul	Cinsiyet	N	X	S	Sonuç
İLH	Kız	37	140,97	16,81	Sd= 53 p>0,05
	Erkek	18	139,28	22,09	t= 0,32 Önemsiz
İHL	Kız	40	123,05	19,36	Sd= 64 p>0,05
	Erkek	26	113,15	23,67	t= 1,86 Önemsiz

18

OMÜİFD

Tabloda görüldüğü gibi, İlahiyat Fakültesi kız öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarının ortalaması ($X=140,97$), erkek öğrencilerinin ise ($X=139,82$) olarak bulunmuştur. İmam-Hatip Lisesi kız öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarının ortalaması ($X=123,05$), erkek öğrencilerinin ise ($X=113,15$) olarak bulunmuştur.

Cinsiyetine göre hem İlahiyat Fakültesi kız öğrencileri ile erkek öğrencilerinin, hem de İmam-Hatip Lisesi kız öğrencileri ile erkek öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarının ortalaması arasındaki fark, yapılan t-testi sonucu önemsiz görülmüştür.

Elde edilen bu sonuçlara göre, İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi son sınıf kız ile erkek öğrencileri arasında din görevliliği mesleki yeterlik açısından önemli bir fark görülmemektedir.

Günümüzde yaygın din eğitimi ve din hizmetleri sadece erkeklere değil, kadınlara da verilmektedir. Kadın vaizler ve kadın Kur'an Kursu öğreticileri yoluyla kadınlara yönelik din hizmetleri yapılmaktadır. Bu nedenle, erkek din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri kadar, bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri de bu açıdan önem taşımaktadır.

Türkiye’de 2011 yılı itibariyle Kur’an Kursu öğretici sayısı 10794, vaiz ve cezaevi vaizi sayısı ise 1385’dir.¹² Cinsiyete göre bakıldığında, vaizlerin %35’ini ve Kur’an Kursu öğretmenlerinin %87’sini kadınların oluşturduğu görülmektedir.¹³ Ayrıca, Kur’an Kurslarına devam eden toplam 205553 kursiyerin yaklaşık %93’ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Bu istatistiksel sonuçlara göre, Türkiye’de yaygın din hizmetlerinden yararlanan kadınların artışına bağlı olarak, bu hizmeti etkili ve verimli olarak yerine getirecek olan bayan din görevlilerinin de mesleki yeterlilik açısından istenen düzeyde bulunması gerekmektedir.

3. Mesleki Yeterlik Alanlarına Göre Öğrencilerin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilikleri

Mesleki yeterlik alanlarına göre İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanları ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik puanlarına ait istatistiksel sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

19

OMÜİFD

Tablo 4: Mesleki Yeterlilik Alanlarına Göre Öğrencilerin Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Puanlarının İstatistiksel Sonuçları

Din Görevliliği Mesleki Yeterlilik Alanları	Okul	N	X	S	Sonuç
1. Dini Pedagojik Formasyon Yeterliliği	İLH	55	62,04	10,18	Sd= 119 p<0,001
	İHL	66	51,92	11,03	t= 5,76 Önemli
2. Mesleki Alan Yeterliliği	İLH	55	47,27	7,08	Sd= 119 p<0,001
	İHL	66	40,33	8,09	t= 4,97 Önemli
3. Mesleki Uygulama Yeterliliği	İLH	55	31,11	4,47	Sd= 119 p<0,001
	İHL	66	26,89	5,61	t= 4,50 Önemli

Tabloda görüldüğü gibi, dini pedagojik formasyon yeterliliği bakımından İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin puan ortalaması (X=62,04) iken, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin puan

¹² Diyanet İşleri Başkanlığı 2011 Yılı İstatistikleri, http://www.diyaret.gov.tr/turkish/tanitim/istatistiksel_tablolar/1_personel/1_3_istatistiki_bolge_birimleri_siniflamasına_ve_kadrolarına_gore_personel_sayisi_Muftulukler.xls (06.02.2013)

¹³ Ahmet Koç, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi” Din Eğitimi (Ed. M.Köylü, N.Altaş) Gündüz Yayını, Ankara, 2012, s.312

ortalaması ($X=51,92$)'dir. Mesleki alan yeterliliği puan ortalaması ise İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin ($X=47,27$) iken, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin puan ortalaması ($X=40,33$)'dür. Mesleki uygulama yeterliliği puan ortalaması İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin ($X=31,11$) iken, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin puan ortalaması ($X=26,89$)'dur.

Yapılan t-testi sonucunda, her üç alan yeterliliği bakımından İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin puan ortalaması ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin puan ortalaması arasındaki fark önemli görülmüştür. Bu sonuca göre, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik düzeylerinin, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik düzeylerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

20

OMÜİFD

Şunu ifade etmek gerekir ki, bir din görevlisinin en önemli görevlerinden birisi halka din konusunda rehberlik etmektir. Bunun için, iyi bir iletişim becerisi ve halkla ilişkiler bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bilgi ve becerilerin kazandırılması da ancak eğitim sayesinde olmaktadır. Nitekim, eğitimin amaçlarından birisi, kişiye iletişim becerileri kazandırmak ve farklı düzey ve nitelikteki bireylerle iletişim kurabilme kabiliyeti geliştirmektir.¹⁴ Bu nedenle, İlahiyat Fakültesi mezunu bir din görevlisi ile İmam-Hatip Lisesi mezunu bir din görevlisinin mesleki yeterlilik alanları bakımından, İlahiyat Fakültesi lehine, belirgin derecede farklı çıkması doğaldır. Yıldırım'ın (2006) yaptığı araştırmada bu durum kendini göstermektedir. Araştırma bulgularına göre, ankete katılan halkın % 80 gibi çok yüksek bir kısmının, buldukları yere İlahiyat Fakültesi mezunu bir din görevlisi verilmesini büyük bir memnuniyetle karşılaması, esasında İlahiyat Fakültesi mezunu

¹⁴ Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi yay., Ankara, 1985, s. 47.

bir din görevlisinin halkı din konusunda daha iyi aydınlatacağına olan inancından (% 60) kaynaklanmaktadır.¹⁵

Din görevlilerinin Kur'anı güzel okuma, dini bilgi ve kültürlerinin yanında, Türkçe'yi iyi kullanma, psikoloji ve sosyoloji, hitabet sanatı, halkla ilişkiler, modern eğitim yöntemleri ve iletişim konularında iyi yetişmiş olmaları gerekir.¹⁶ Bu konularda din görevlilerinin iyi yetişebilmeleri ancak, Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi¹⁷ programları din hizmetlerine yönelik olarak hazırlanmış en az 4-5 yıllık lisans ve lisansüstü öğrenim görmüş olmalarıyla mümkündür.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, değişen ve gelişen şartlar artık Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapacak olan din görevlilerinin yeterlilik durumlarına paralel olarak eğitim seviyelerinin de her geçen gün artırılmasını öngörmekte, hatta zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, artık gerek İmam-Hatip alımında, gerekse Kur'an Kursu öğreticisi alımında ortaöğretim düzeyi için ayırdığı kontenjan uygulamasına son vermeli ve eğitim düzeyine göre en yüksek seviyeden başlamak üzere din görevlisi alımı yapmalıdır.

4. Mesleki Yeterlilik Alanlarına Göre Mesleki Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı

Mesleki yeterlilik alanlarına göre İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik algı yüzde dağılımları ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik algı yüzde dağılımları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Eğitim düzeyi

¹⁵ Yıldırım, İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Sosyolojik Analizi, ss. 34-35; İlhan Yıldız, "Cami Hizmetlerindeki Sorunlar Bağlamında Din Görevlisi Yetiştirmeye Yönelik Çabalar", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Cilt: 2, Ankara 2008, (45-62), s. 54.

¹⁶ Fahri Kayadibi, "Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitiminde Yeri ve Fonksiyonu", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:8, M.Ü.İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2001, s.53.

¹⁷ İlhan Yıldız, "Eğitim Düzeyi Bağlamında Din Görevlilerinin Yeterliliği", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (28-29 Mayıs 2002), İBAV Yayını, Kayseri, 2003, s.79.

bakımından öğrencilerin yeterlilik maddelerine katılımları arasında bir farklılaşmanın olup olmadığına ise ki-kare testi ile bakılmıştır.

a) Dini Pedagojik Formasyon Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı

Dini pedagojik formasyon yeterliliklerini, İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin algılama düzeylerine ait yüzde dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Dini Pedagojik Formasyon Yeterlilik Maddeleri Yüzde Dağılımı ve Ki-Kare Sonucu

Mad. Sıra No	Dini Pedagojik Formasyon Yeterlilik Maddeleri	Okul	1. Hiç katılmıyorum	2. Kısmen katılıyorum	3. Büyük ölçüde / Tamamen katılıyorum	Ki-Kare Sonucu
22 OMÜİFD	40 Görev alanımla ilgili herhangi bir sorunla karşılaştığımda onu çözebilirim.	İLH	0,0	25,5	74,5	p>0,05 Önemsiz
		İHL	6,1	28,8	65,2	
	49 Cemaatimin kendi arasında yaşadığı sorunların çözümünde aktif rol oynayabilirim.	İLH	3,6	20,0	76,4	p<0,05 Önemli
		İHL	7,6	40,9	51,5	
	38 Görev alanımla ilgili cemaatime dini konularda danışmanlık ve rehberlik yapabiliyorum.	İLH	3,6	9,1	87,3	p>0,05 Önemsiz
		İHL	4,5	24,2	71,2	
	39 Önemli gün ve gecelerde programlar düzenlerim.	İLH	9,1	23,6	67,3	p<0,05 Önemli
		İHL	28,8	13,6	57,6	
42 Görevimi yerine getirirken, cemaatimin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine göre hareket edebilirim	İLH	0,0	14,5	85,5	p<0,05 Önemli	
	İHL	7,6	25,8	66,7		
41 Cemaatimin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini bilirim.	İLH	0,0	14,5	85,5	p<0,01 Önemli	
	İHL	9,1	33,3	57,6		
50 Din hizmetlerini daha etkili	İLH	3,6	16,4	80,0	p<0,01	

	yapabilmek için farklı alanlarda okumalar yapabilirim.	İHL	9,1	37,9	53,0	Önemli
30	Kendimi geliştirmek için mesleğimle ilgili yayınları takip ederim.	İLH İHL	3,6 15,2	25,5 31,8	70,9 53,0	p<0,05 Önemli
45	Yaz Kur'an kurslarında din eğitimi ile ilgili yeni yöntem ve teknikleri uygulayabilirim	İLH İHL	1,8 16,7	18,2 27,3	80,0 56,1	p<0,01 Önemli
43	Yaygın din eğitimi ile ilgili ilke ve yöntemleri bilirim.	İLH İHL	3,6 24,2	32,7 48,5	63,6 27,3	p<0,00 1 Önemli
33	Etkili iletişim yöntem ve tekniklerini bilirim.	İLH İHL	1,8 15,2	29,1 39,4	69,1 45,5	p<0,01 Önemli
47	Yetişkinlerin eğitim öğretimine ilişkin temel ilke ve kavramları, yaygın din eğitimi uygulamalarında kullanabilirim	İLH İHL	0,0 13,6	12,7 45,5	87,3 40,9	p<0,00 1 Önemli
53	Yerel ve genel ölçekte güncel olayları takip ederim.	İLH İHL	0,0 6,1	21,8 34,8	78,2 59,1	P<0,05 Önemli
28	Yapılması mutad olan duaları Türkçeleriyle birlikte yapabilirim.	İLH İHL	7,3 18,2	34,5 50,0	58,2 31,8	p<0,05 Önemli
44	Görevimi yerine getirirken yaygın din eğitimi ile ilgili ilke ve yöntemlerden faydalanırım.	İLH İHL	3,6 16,7	25,5 40,9	70,9 42,4	p<0,01 Önemli
52	Görevimde daha başarılı olabilmek için insan bilimlerinden yararlanırım.	İLH İHL	0,0 6,1	20,0 45,5	80,0 48,5	p<0,01 Önemli
46	Vaaz ve hutbeleri sunarken Türkçeyi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilirim	İLH İHL	0,0 0,0	9,1 30,3	90,9 69,7	p<0,01 Önemli
26	Gerektiğinde ilmihal konularını cemaatin seviyesine uygun olarak anlatabilirim.	İLH İHL	0,0 7,6	10,9 34,8	89,1 57,6	p<0,01 Önemli

37	Mesleğimle ilgili olarak bilgisayar ve interneti etkili bir şekilde kullanabilirim.	İLH İHL	7,3 9,1	10,9 25,8	81,8 65,2	p>0,05 Önemsiz
----	---	------------	------------	--------------	--------------	-------------------

Tablodaki dini pedagojik formasyon yeterlilik maddelerinin çoğunda, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında önemli düzeyde farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Dini pedagojik formasyon yeterliliklerine ilişkin maddelerin çoğunda, İlahiyat Fakültesi öğrencileri kendilerini İmam-Hatip Lisesi öğrencilerine göre daha yeterli olarak görmektedirler.

Ancak, bazı yeterlilik maddeleri açısından İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında bir farklılaşma görülmemiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında bir farklılaşmanın görülmediği yeterlilik maddeleri şunlardır: *“Görev alanımla ilgili herhangi bir sorunla karşılaştığımda onu çözebilirim. Görev alanımla ilgili cemaatime dini konularda danışmanlık ve rehberlik yapabilirim. Mesleğimle ilgili olarak bilgisayar ve interneti etkili bir şekilde kullanabilirim.”*

Dini pedagojik formasyon konusu, din görevlilerinin nitelikleri arasında bulunması gereken temel özelliklerden birisidir. Onların, özellikle etkili din hizmeti sunma bağlamında cemaatle olan iletişimde önemli bir yere sahip olan dini pedagojik formasyon, din görevlisinin hizmet kalitesini arttıracığı gibi bulunduğu yerdeki cemaatle iletişimde de ona önemli ölçüde bir kolaylık sağlayacaktır. Koca (2008), din görevlilerinin sahip olması gereken nitelikler arasında pedagojik formasyon ve genel kültür konusuna ağırlık vermekte ve şunları belirtmektedir:¹⁸

“Din görevlisinin hizmetlerinde başarılı olabilmesi için sadece alan bilgisi de yetmeyebilir. Onun hem bir eğitimci hem de medenî bir insan olarak, başta genel eğitim ve öğretim metotları, psikoloji, pedagoji, tıp,

¹⁸ Ferhat Koca, “Din Görevlisi-Cemaat İlişkisi”, *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2008, (16-19) ss. 17-18.

ticaret ve güzel sanatlar olmak üzere hayat münasebetleriyle ilgili dinî, sosyal, kültürel ve bilimsel her konuda az veya çok birtakım bilgilere sahip olması gerekir. Ayrıca, din görevlisi dünyadaki gelişmelerden haberdar olabilmek ve cemaatinden geride kalmamak için en az bir doğu ve bir de batı dilini bilmeli; bilgisayar, faks, uydu gibi modern iletişim ve haberleşme araçlarını kullanabilmelidir. Bütün bu bilgiler, dinin sosyal, ekonomik, sağlık, hukuk ve kültürel hayatla ilgili mesaj ve perspektiflerinin topluma anlatılması ve aktarılması sırasında din görevlisine yardımcı olacaktır.”

Milli Eğitim Temel Kanununa göre, öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır. Öğretmenlik meslek bilgi ve becerisi anlamında kullanılan pedagojik formasyon, öğrenme-öğretme sürecinde etkili öğrenmelerin sağlanması amacıyla öğretim strateji, yöntem ve tekniklerin bilgisini veren bir bilim alanıdır. Pedagojik formasyon, öğretmenlik mesleğinde önemli olduğu kadar, yaygın din eğitimi görevini üstlenen din görevliliği mesleği için de o kadar önemlidir. Ancak, din görevliliğine eleman yetiştiren İlahiyat Fakültelerinin öğretim programında pedagojik formasyon dersleri 1998 yılından önce zorunlu olarak yer alırken, bu yıldan itibaren bu dersler İlahiyat lisans programından kaldırılmıştır.¹⁹

Bu durum, yaygın din hizmetlerinde görev alan İlahiyat Fakültesi mezunlarının mesleki yeterliliklerini olumsuz olarak etkilemektedir. Gerek Kur'an Kursu öğreticiliği, gerekse Yaz Kur'an Kursları öğreticiliğini yürüten din görevlileri başta olmak üzere, din hizmetlerinin her kademesinde görev yapan personelin dini pedagojik formasyon

¹⁹ Bkz. Mevlüt Kaya, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (16-17 Ekim 2003), S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta, 2004, s.218; Mevlüt Kaya ve Bayramalı Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi”, *Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları* (Uluslararası Katılımlı Çalıştay 19-25 Temmuz 2010), O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını, Samsun, 2010, s.135.

açısından yetersizlikleri, din hizmetlerinin etkili ve verimli olmasını engelleyen önemli bir etken olarak görülmektedir.

b) Mesleki Alan Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı

İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin Mesleki alan yeterliliklerini algılama düzeylerine ait yüzde dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: Mesleki Alan Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı ve Ki-Kare Sonucu

Mad. Sıra No	Mesleki Alan Yeterlilik Maddeleri	Okul	Yüzde Dağılımı			Ki-Kare Sonucu
			1. Hiç katılmıyorum	2. Kısmen katılıyorum	3. Büyük ölçüde / Tamamen katılıyorum	
13	Temel fıkıh kavramlarını bilirim.	İLH	0,0	25,5	74,5	p<0,01 Önemli
		İHL	10,6	42,2	47,0	
14	Fıkıhın temel kaynaklarını isimleriyle bilirim.	İLH	3,6	43,6	52,7	p<0,05 Önemli
		İHL	15,2	54,4	30,3	
6	Kur'anın başlıca ana konularını bilirim.	İLH	3,6	18,2	78,2	p<0,01 Önemli
		İHL	0,0	48,5	51,5	
10	Temel hadis kaynaklarının isimlerini bilirim.	İLH	3,6	43,6	52,7	p>0,05 Önemsiz
		İHL	12,1	54,5	33,3	
7	Kur'an ve tefsirle ilgili temel kavram ve ilkeleri bilirim.	İLH	3,6	34,5	61,8	p<0,05 Önemli
		İHL	10,6	53,0	36,4	
9	Hadislerle ilgili temel kavramları bilirim.	İLH	3,6	34,5	61,8	p>0,05 Önemsiz
		İHL	4,5	53,0	42,4	
18	İslam tarihi ile ilgili temel kaynakların isimlerini bilirim.	İLH	5,5	47,3	47,3	p>0,05 Önemsiz
		İHL	15,2	56,1	28,8	
5	Namazları usulüne uygun olarak kıldırabilirim.	İLH	7,3	12,7	80,0	p>0,05 Önemsiz
		İHL	4,5	16,7	78,8	
54	Günümüzde mevcut olan dini akımları bilirim.	İLH	1,8	30,9	67,3	p<0,05 Önemli
		İHL	13,6	39,4	47,0	

12	Kullandığım hadislerin anlamlarını bilirim.	İLH	1,8	32,7	65,5	p>0,05
		İHL	4,5	33,3	62,1	Önemsiz
20	Dindeki inanç ve yorum farklarını bilirim.	İLH	1,8	50,9	47,3	p>0,05
		İHL	1,5	42,4	56,1	Önemsiz
1	Kur'anı tecvid kurallarına göre yüzünden okurum.	İLH	0,0	3,61	96,4	p<0,05
		İHL	1,5	21,2	77,3	Önemli
35	Kur'anı yüzünden okumayı öğretirken gerekli yöntem ve teknikleri kullanabilirim.	İLH	3,6	16,4	80,0	p>0,05
		İHL	9,1	22,7	68,2	Önemsiz
3	Görevimi yaparken Kur'anın mealinden yararlanırım.	İLH	1,8	10,9	87,3	p<0,001
		İHL	12,1	39,4	48,5	Önemli
2	Okuduğum ayetlerin anlamlarını bilirim.	İLH	0,0	60,0	40,0	p<0,001
		İHL	31,8	60,6	7,6	Önemli
4	Görevimin gerektirdiği kadar Araçça bilirim.	İLH	7,3	45,5	47,3	p>0,05
		İHL	15,2	57,6	27,3	Önemsiz
25	Namazda okunan kısa surelerin anlamlarını bilirim.	İLH	0,0	10,9	89,1	p<0,01
		İHL	9,1	27,3	63,6	Önemli

Tablodaki mesleki alan yeterlilikleriyle ilgili bazı maddelere katılma düzeyleri bakımından İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında farklılaşma görülürken, bazı yeterlilik maddelerinde ise önemli bir farklılaşma görülmemiştir. Mesleki alan yeterlilik maddelerinde tamamen veya büyük ölçüde kendilerini yeterli görme oranı, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde İmam-Hatip Lisesi öğrencilerine göre daha fazladır.

Din görevlilerinin hutbe ve vaazlar yoluyla toplumun farklı kesimlerine İslam'ın evrensel mesajını ulaştırma konusunda sahip oldukları imkan, esasında gerek toplumsal barış, gerekse sosyal problemlerin çözümünde sağlıklı bir toplumsal gelecek açısından son derece önemlidir.²⁰ Ancak bunun için din görevlisine önemli hizmetler düşmektedir. Bunların başında da, mesleki alan bilgisi ve genel kültür

²⁰ Bkz. Hüseyin Yılmaz, "Toplumsal Barışa Katkısı Açısından Yaygın Din Eğitimi Kurumları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Yıl: 2001, s.14.

bilgi düzeyini sürekli canlı tutmak gelir. “Bir din görevlisi nasıl olmalıdır?” sorusuna, yine bir din görevlisinin “*Din görevlisi, dinî ve meslekî bilgilerinin yanında hızla gelişen, değişen kültür ve olayların yaşandığı günümüz dünyasına ait gelişmeleri çok iyi takip etmeli, bilgisini artırmalıdır. Tebliğ insanı, İslâmî hakikatleri ve içinde yaşadığı devri çok iyi bilmelidir.*”²¹ şeklinde verdiği cevap, aslında hem nitelikli bir din hizmetinin hem de din görevlisinin misyon ve vizyonu hakkında önemli bir ipucunu verir niteliktedir.

İlahiyat lisans programında bir öğrenci, lisans öğrenimi boyunca hazırlık programı hariç temel İslam bilimleri ile ilgili 82 kredi saat ders alırken, felsefe ve din bilimleri ile ilgili 32 ve İslam tarihi ve sanatları ile ilgili de 18 kredi saat ders görmektedir. Dolayısıyla bu durum, mesleki yeterlilik bakımından İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında, aldıkları eğitime bağlı olarak bir farklılık meydana getirmektedir. Şentürk (2008) yaptığı çalışmada, her ne kadar lisans mezunlarının mesleki yeterlilik bakımından diğerlerine göre daha avantajlı olduğunu ifade etse de, mesleğe başladıktan sonra ortaya çıkan sorunlarla başa çıkabilmek için hizmet içi eğitimin her iki grup için (İHL ve İLH) de gerekli olduğunu, diğer taraftan da gerek ortaöğretim gerekse lisans programlarında yeniden bir düzenlemeye gidilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.²² Bu bağlamda, gerek imam-hatip liseleri, gerekse İlahiyat Fakültelerinin ders programlarının mesleki alan yeterlilikleri bakımından yeniden gözden geçirilmesi önem taşımaktadır.

c) Mesleki Uygulama Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı

İlahiyat Fakültesi ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki uygulama yeterliliklerini algılama düzeylerine ait yüzde dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²¹ Rahmi Yılmaz, “Verimli Bir Din Hizmeti Nasıl Olmalı?”, *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2005, s. 43.

²² Habil Şentürk, “İmam-Hatiplerin Din Hizmetlerinde Karşılaştığı Problemler ve Çözüm Önerileri: Isparta Örneği”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Cilt: 2, Ankara 2008, (63-78), ss. 70-71.

Tablo 7: Mesleki Uygulama Yeterlilik Maddelerinin Yüzde Dağılımı ve Ki-Kare Sonucu

Mad. Sıra No	Mesleki Uygulama Yeterlilik Maddeleri	Okul	1. Hiç katılmıyorum	2. Kısmen katılıyorum	3. Büyük ölçüde /Tamamen katılıyorum	Ki-Kare Sonucu
32	Özel gün ve gecelerde cemaatin önünde Kur'anı makam üzere okurum.	İLH İHL	29,1 36,4	27,3 36,4	43,6 27,3	p>0,05 Önemsiz
24	Cenaze ile ilgili dini görevleri usulüne uygun bir şekilde yapabilirim.	İLH İHL	7,3 56,1	41,8 15,2	50,9 28,8	p<0,001 Önemli
48	Düğün, nişan vb. törenlerde günün anlam ve önemine ilişkin konuşma yapabilirim.	İLH İHL	7,3 28,8	25,5 31,8	67,3 39,4	p<0,01 Önemli
22	Günün anlam ve önemine ve cemaatin ihtiyaçlarına uygun hutbe hazırlar ve sunabilirim.	İLH İHL	5,5 7,6	18,2 28,8	76,4 63,6	p>0,05 Önemsiz
23	Gerektiğinde cemaatin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun vaaz hazırlar ve sunabilirim.	İLH İHL	1,8 7,6	18,2 22,7	80,0 69,7	p>0,05 Önemsiz
29	Yasin, Mülk, Fetih, Hucurat, Rahman ve Nebe sureleri ile Duha suresinden Nas suresine kadar ezbere okurum.	İLH İHL	0,0 12,1	30,9 28,8	69,1 59,1	p<0,05 Önemli
34	Vaaz ve hutbe hazırlamakta zorlanırım.	İLH İHL	61,8 34,8	30,9 43,9	7,3 21,2	p<0,01 Önemli
36	Cemaatimle iletişim kurmada sorunlar yaşarım.	İLH İHL	72,7 50,0	21,8 39,4	5,5 10,6	p<0,05 Önemli
17	Hutbe, vaaz ve sohbetlerimde Hz. Peygamberin tutum ve davranışlarından örnekler verebilirim.	İLH İHL	0,0 1,5	14,5 27,3	85,5 71,2	p>0,05 Önemsiz

22	Günün anlam ve önemine ve cemaatin ihtiyaçlarına uygun hutbe hazırlar ve sunabilirim.	İLH İHL	5,5 7,6	18,2 28,8	76,4 63,6	p>0,05 Önemsiz
23	Gerektiğinde cemaatin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun vaaz hazırlar ve sunabilirim.	İLH İHL	1,8 7,6	18,2 22,7	80,0 69,7	p>0,05 Önemsiz
19	Dini ve ahlaki konuları açıklamada naslarla birlikte akıl ve bilimi kullanmakta zorlanırım.	İLH İHL	49,1 27,3	40,0 45,5	10,9 27,3	p<0,05 Önemli

Tabloda mesleki uygulama yeterlilikleriyle ilgili bazı maddelere katılma düzeyleri bakımından İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi öğrencileri arasında farklılaşma görülürken, bazı yeterlilik maddelerinde ise önemli bir farklılaşma görülmemiştir. Mesleki uygulama yeterlilik maddelerinde İlahiyat Fakültesi öğrencileri kendilerini tamamen veya büyük ölçüde yeterli olarak algılamaları, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerine göre daha fazla orana sahiptir.

Burada özellikle farklılaşmanın önemsiz görüldüğü maddelere bakıldığında, bunların İmam-Hatip Lisesi son sınıfta yer alan Hitabet dersi ile ilgili olduğu, dolayısıyla bu dersin anket uygulamasının yapıldığı döneme denk gelmiş olması nedeniyle, ilgili konuda verilen bilgilerin önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıca dini pedagojik formasyon ve mesleki alan yeterlilikleri için ifade edilen hususlar da, mesleki uygulama yeterlilikleri için iki okul kademesi açısından geçerlidir.

Mesleki yeterlilik alanlarının genelinde, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin mesleki yeterlilik puan ortalamalarının İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bulunması, hem yaş ve olgunluk düzeyi bakımından hem de aldıkları eğitimin bir sonucu olarak hayata daha farklı bakabilme ve gelecek adına düşüncelerini daha gerçekçi bir şekilde değerlendirebilme imkanından da kaynaklanmış olabilir.. Kayıklık'ın (2008) da ifade ettiği gibi, bu sonuç yüksek öğrenimin yaşamı

daha iyi anlamaya ve onunla barışık olarak yaşamaya katkı sağladığı şeklinde de yorumlanabilir.²³

Genel bir sonuç olarak, dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama din görevliliği yeterlilik maddelerinde hem İlahiyat Fakültesi hem de İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin kendilerini büyük ölçüde veya tamamen yeterli görme oranlarının, kendilerini hiç veya kısmen yeterli görme oranlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Elde edilen bu sonuç, Çekin'in (2005) araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Çekin'in yaptığı çalışmada, din görevlilerinin çoğunluğu kendi mesleki yeterliliklerini yeterli veya çok yeterli olarak görmektedirler.²⁴ Ancak, halkın görüşlerine göre, din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri bu kadar yüksek görülmemektedir. Halkın çoğunluğu din görevlilerini vaaz etme, cemaatin problemleriyle ilgilenme ve insan ilişkilerinde yetersiz olarak görmektedir. Yine, halkın çoğunluğu din görevlilerini genel kültür ve cemaati aydınlatma konusunda kısmen yeterli olarak görmektedirler.²⁵ Yılgin (1997) tarafından yapılan çalışmada da din görevlilerinin %48,9'u kendilerini oldukça yeterli görürken, cemaatin %17'si din görevlilerinin mesleki yeterliliklerini yeterli görmektedir.²⁶ Dam'ın çalışmasında da benzer sonuçlar görülmektedir. Bu çalışmada, halkın %43.1'i din görevlilerini mesleki açıdan kısmen yeterli görürken, %33.9'u yeterli görmemektedir.²⁷

²³ Hasan Kayıklık, "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum: Adana Örneği", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Cilt: 1, Ankara 2008, (34-46), s. 44.

²⁴ Abdülkadir Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri (Elazığ-Erzurum-Malatya-Urfa Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya, 2005. ss.81-92.

²⁵ Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri*, ss.116-117.

²⁶ Mehmet Yılgin, *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 1997, s.50,61.

²⁷ Hasan Dam, "Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:4, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2003, s.38.

Kur'an Kursu öğreticilerinin yeterlilikleri ile ilgili yapılan bir araştırmada ise, öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrenciyi tanıma, öğretimi planlama, öğretimi düzenleme, öğretimi yönetme, öğrenciye rehberlik yapma, öğretimi değerlendirme ve mesleki gelişim alanlarında kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar.²⁸ Ancak, araştırmacının Kur'an Kursu öğretmenleriyle yaptığı mülakatlarda, bu yeterlik alanlarının çoğunda önemli eksiklikler olduğu görülmüştür.

İlahiyat Fakültesi öğretim programlarında "mesleki uygulama"ya yönelik ders ve etkinliklerin yeterli olmaması nedeniyle, öğrenciler öğrendiklerini gerçek öğrenme ortamlarında uygulama olanağı bulamamaktadır. Din hizmetleri daha çok beceriye dayanan davranışlardan oluştuğu için meslek öncesinde uygulamaların önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu açıdan, İlahiyat Fakültelerinde gerçek öğrenme ortamlarında uygulama çalışmalarının yapılması gereği ortadadır.

32

OMÜİFD

D. Sonuç ve Öneriler

Diyanet İşleri Başkanlığı, anayasal bir kurum olarak kanunun kendisine vermiş olduğu yetki çerçevesinde toplumun her kesimine din hizmeti sunmakla yükümlü kılınmıştır. Bu hizmeti yerine getirmek için, İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi mezunlarından ihtiyaca göre her yıl belirli sayıda elemanı bünyesinde istihdam etmektedir. Ancak son yıllarda Başkanlık bünyesinde istihdam edilen personelin eğitim durumuna bakıldığında bunlar içerisinde İmam-Hatip Lisesi mezunlarının fazla olması dikkat çekmektedir. Toplumun eğitim seviyesinin her geçen gün yukarı yönlü bir artış göstermesine paralel olarak Başkanlık personelinin de eğitim seviyesinin bu yönde bir artış göstermesi beklenirken, bunun tersi bir durum görülmektedir. Bu durum, mesleki yeterlilik bakımından bazı soru işaretleri oluşturmaktadır. Kurumda istihdam edilecek olan personelden İlahiyat Fakültesi mezunları ile İmam-Hatip Lisesi mezunları arasında, gerek mesleki alan

²⁸ Mehmet Korkmaz, Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2009, ss.340-350.

gerekse mesleki pedagojik formasyon yeterlilikleri bakımından önemli bir farkın olup olmadığının araştırılması önemli bir konu olarak görülmüştür.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1.İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik düzeylerinin İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin din görevliliği mesleki yeterlik düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

2.İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi kız öğrencileri ile erkek öğrencilerinin, din görevliliği mesleki yeterlilik düzeyleri arasında önemli bir fark görülmemiştir.

3.İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik düzeylerinin İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin dini pedagojik formasyon, mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik düzeylerine göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

4.Dini pedagojik formasyon, din görevliliği mesleki alan ve mesleki uygulama yeterlilik maddelerinin çoğunda İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri kendilerini, İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerine göre daha fazla yeterli olarak görmektedirler.

Gerek mesleki alan ve mesleki uygulama yeterliliği gerekse mesleki pedagojik formasyon yeterlilikleri bakımından İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri ile İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencileri arasındaki fark, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin lehine önemli bulunmuştur. Bu bağlamda, Diyanet İşleri Başkanlığı, din hizmetlerinde istihdam edeceği personeli özellikle İlahiyat Fakültesinden mezun adaylar arasından seçmelidir. Başkanlık, açtığı kadrolarda öğrenim düzeyine göre kota

uygulamasını kaldırmalı ve öncelikle İlahiyat Fakültesi mezunu olanlardan başlamak üzere kadro alımlarını gerçekleştirmelidir.²⁹

İmam-Hatip Lisesi mezunu olup Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarında istihdam edilecek olan personelin öncelikle hizmet içi eğitimine daha fazla ağırlık verilmeli, uzman bir din görevlisinin rehberliğinde stajyer din görevliliği uygulaması ile mesleki formasyonu geliştirilmelidir. Bu uygulama, genç din görevlisini mesleğe hazırlayacağı gibi, mesleki özgüven kazanmasına da yardımcı olacaktır.

İlahiyat Fakülteleri programlarında, özellikle son sınıflara doğru din görevliliği mesleki uygulama etkinliklerine ağırlık verilmelidir. Din hizmetleri uygulamaları öğrencilere cami gibi dini kurumlarda ve doğal ortamlarda yaptırılmalıdır. Ayrıca, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din görevliliği mesleğine yönelik olumlu bir tutum ve motivasyon geliştirmeleri için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin, mesleğini seven başarılı din görevlileri zaman zaman İlahiyat Fakültelerinde yardımcı öğretim elemanı olarak görevlendirilebileceği gibi, bu din görevlileri mesleği ile ilgili olarak lisans öğrencilerine seminerler verebilir.

Kaynakça

- Dam, Hasan, "Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:4, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2003, ss.31-54.
- Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Sayı:633, Yıl:1965.
- DİB, "Diyanet İşleri Başkanlığı 2010 Yılı İstatistikleri", <http://www.diyenet.gov.tr/turkish/tanitim/tanitimistatistik.asp> (11.05.2012)

²⁹ Başkanlığın 02.04.2012 tarihli ilanında 3000 din görevlisi için ilana çıkmış; bu sayı içinde İlahiyat lisans programından mezun olanlara ayrılan kontenjan ise sadece 200'dür. Sırasıyla bunlardan 1000'i İlahiyat ön lisans+ diğer lisans; 75'i İHL+diğer Lisans; 75'i İHL+diğer ön lisans; 500'ü İHL+Hafız; 1000'i İHL şeklinde sıralanmıştır. Diğerleri ise müezzin kadrolarıdır. <http://personelweb.diyenet.gov.tr/personel/duyurular/duyurular.aspx?id=186> (25.08.2012) Bu sıralamaya göre müracaat eden ilahiyat lisans mezunu 200'ün üzerinde olması halinde onlar içerisinde bu münhal kadrolara atanamayıp boş kalanlar olacaktır. Bunun yerine kadrolara herhangi bir kota uygulanmaksızın doğrudan eğitim durumuna göre atama yapılması, yukarıda sözü edilen duruma daha uygun düşmektedir.

- DİB, "Diyanet İşleri Başkanlığı 2011 Yılı İstatistikleri", http://www.diyaret.gov.tr/turkish/tanitim/istatistiksel_tablolar/personel/1_3_istatistiki_bolge_birimleri_siniflamasına_ve_kadrolarina_gore_personel_sayisi_Muftulukler.xls (06.02.2013)
- DİB, "İmam-Hatiplik Yeterlikleri", <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-imam-hatiplik-yeterlikleri-206.aspx> (10.07.2012).
- Çekin, Abdülkadir, Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri (Elazığ-Erzurum-Malatya-Urfa Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya, 2005.
- Kaya, Mevlüt, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu* (16-17 Ekim 2003), S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta, 2004, ss.211-241.
- Kaya, Mevlüt ve Nazıroğlu, Bayramali, "Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:30, Samsun, 2008, ss.25-53.
- Kaya, Mevlüt ve Nazıroğlu, Bayramali, "İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi", *Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları* (Uluslararası Katılımlı Çalıştay 19-25 Temmuz 2010), O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını, Samsun, 2010, s.125-141.
- Kayadibi, Fahri, "Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitiminde Yeri ve Fonksiyonu", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:8, M.Ü.İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2001, ss.36-54.
- Kayıklık, Hasan, "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum: Adana Örneği", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Cilt: 1, Ankara 2008, ss. 34-46.
- Koca, Ferhat, "Din Görevlisi-Cemaat İlişkisi", *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2008, ss. 16-19.
- Koç, Ahmet, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi" *Din Eğitimi* (Ed. M.Köylü, N.Altaş) Gündüz Yayını, Ankara, 2012, ss.297-336.
- Korkmaz, Mehmet, Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2009.
- Mersin, Yunus, Din Görevlilerinde Mesleki Doyum, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007
- Şentürk, Habil, "İmam-Hatiplerin Din Hizmetlerinde Karşılaştığı Problemler ve Çözüm Önerileri: Isparta Örneği", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Cilt: 2, Ankara 2008, ss. 63-78.
- Şer'iyye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun, Sayı:429, Yıl:1924.

- Şişman, Mehmet, *Öğretmenliğe Giriş*, PegemA Yay., 4. Baskı, Ankara, 2002.
- Tezcan, Mahmut, *Eğitim Soyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1985.
- Turan, İbrahim, "Yaygın Din Eğitimi Bağlamında Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Sempozyum Tebliği), *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu*, (30 Mart-01 Nisan 2012), Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982*, Yeni Çizgi Yayını, Ankara, 2005.
- Yıldırım, Mustafa, "Fikhî Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:22, İzmir, 2005, ss. 95-106.
- Yıldırım, Yusuf, *İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Sosyolojik Analizi (Birecik ve Köyleri Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2006.
- Yıldız, İlhan, "Cami Hizmetlerindeki Sorunlar Bağlamında Din Görevlisi Yetiştirmeye Yönelik Çabalar", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Cilt: 2, Ankara, 2008, ss. 45-62.
- Yıldız, İlhan, "Eğitim Düzeyi Bağlamında Din Görevlilerinin Yeterliliği", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu* (28-29 Mayıs 2002), İBAV Yayını, Kayseri, 2003, ss.70-84.
- Yılın, Mehmet, *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 1997
- Yılmaz, Hüseyin, "Toplumsal Barışa Katkısı Açısından Yaygın Din Eğitimi Kurumları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Yıl: 2001, ss.1-26.
- Yılmaz, Rahmi, "Verimli Bir Din Hizmeti Nasıl Olmalı?", *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim 2005, ss.42-43.

